

AKDENİZ'DEKİ YUNUS VE BALINALARIN KORUNMASI İÇİN EYLEM PLANI

T.C.

Çevre ve Orman
Bakanlığı

Akdeniz'deki Yunus ve Balinaların Korunması için Eylem Planı

Not: Bu dokümanda kullanılan gösterimler ve materyallerin sunumunun hiç bir parçası, UNEP'in herhangi bir devlet, ülke, şehir veya alan ya da onların yetki makamları veya onların sınır ya da hudutlarının sınırlaması ile ilgili herhangi bir fikrinin ifadesini içermez.

© 1991 Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme-UNEP)
Akdeniz Eylem Planı (Mediterranean Action Plan-MAP)
Özel Koruma Alanları Bölgesel Faaliyet Merkezi
(Regional Activity Centre for Specially Protected Areas-RAC/SPA)
Boulevard du Leader Yasser Arafat B.P.337 - 1080 Tunis CEDEX - TUNISIA
e-posta: car-asp@rac-spa.org
www.rac-spa.org

Bu eser kaynakça amacıyla şu şekilde atfedilebilir: UNEP MAP RAC/SPA, 1991. Action Plan for the Conservation of Cetaceans. Ed. RAC/SPA, Tunis. 8 pp.

Bu yayın tamamen ya da kısmen yeniden yazılabilir ve herhangi bir şekilde eğitsel ya da kar amacı gütmeyen amaçlarla, baskı sahibinden özel izin alınmaksızın, kaynağa atıfta bulunarak kullanılabilir. UNEP-MAP-RAC/SPA, bu yayının kaynak olarak kullandığı tüm yayınların bir kopyasını almaktan minnet duyacaktır.

Bu yayını, herhangi bir ticari amaç için UNEP-MAP-RAC/SPA'dan yazılı izin almaksızın tekrar satışının yapılması amacıyla kullanılamaz.

Bu yayını Küresel Çevre Fonu (GEF) mali desteğiyle T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (ÖÇKKB) tarafından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP Türkiye), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ortaklığında yürütülen Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında Türkçe'ye çevrilerek basılmıştır.

Tercüme Serisi: 4

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı

Alparslan Türkeş Cad. 31. Sok. 10 Nolu Hizmet Binası 06510 Beştepe/Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 (312) 222 12 34 Faks: 0 (312) 222 26 61 www.ozelcevre.gov.tr
www.dka.gov.tr

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birlik Mahallesi 2. Cadde No. 11 06610 Çankaya/Ankara
Tel: 0 (312) 454 11 00 Faks: 0 (312) 496 14 63 www.undp.org.tr

ISBN: 978-605-393-072-3

Çeviri: Fethi Bengil

Düzeltili: Güner Ergün ve Harun Güçlüsoy

Tasarım: UNEP-MAP-RAC/SPA

Türkçe Uygulama: Murat Mert Temel

Türkçe Uygulama Kontrol: Damla Baykal, Nurhan Şen ve Gülden Atkın Gençoğlu

Baskı: Yorum Basın Sanayi Ltd. Şti.

Türkçe Baskı Tarihi ve Yeri: 2011, ANKARA

Bu belge, Birleşmiş Milletler resmi belgesi olarak düşünülmemelidir

TÜRKÇE ÇEVİRİYE ÖNSÖZ

Birleşmiş Milletler Çevre Programı /Akdeniz Eylem Planı (UNEP/ MAP) bünyesinde, Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi, (Barselona Sözleşmesi) kapsamında; Akdeniz Ülkelerinin Hükümetlerine deniz kirliliğini tespit ve kontrol etmede yardımcı olmak, onların ulusal çevre politikalarını hazırlamak, bu hükümetlerin alternatif gelişme modelleri için daha iyi seçenekler belirlemesinde ve kaynaklarını daha iyi ve makul kullanmalarındaki yeteneklerini geliştirmek amacıyla Akdeniz Eylem Planı Avrupa Topluluğu tarafından 1975 yılında onaylanmıştır.

Barselona Sözleşmesi'nin, 1999 yılında yürürlüğe giren Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitlilik Protokolü dikkate alındığında, Akdeniz biyolojik çeşitliliğinin korunması için geliştirilen tür eylem planlarının uygulanması için büyük gayret gerekmektedir.

Özellikle eylem planlarında yer alan türlerin korunması ve esirgenmesi amacıyla deniz ve kıyı bölgelerinde özel koruma alanlarının kurulmasına dair hükmün bulunduğu protokol kapsamında, ülkemiz Akdeniz ve Ege kıyılarında Bakanlar Kurulu kararıyla ilan edilmiş 10 adet Özel Çevre Koruma Bölgesi yer almaktadır. Bu bölgeler yaklaşık 1.133 km kıyı uzunluğu ile 2865 km²'lik deniz alanını ihtiva etmektedir. Ayrıca Türkiye, Akdeniz'in en büyük deniz koruma alanına sahip ülkesidir ve kara sularının yaklaşık % 4'ü koruma altındadır.

Tüm dünyada olduğu gibi, Özel Çevre Koruma Bölgeleri kıyı ve deniz alanlarının doğal, tarihi ve kültürel değerleri de kentsel baskı, kirlilik ve aşırı avcılık tehdidi altındadır. Söz konusu tehditleri bertaraf etmek, deniz ve kıyı koruma alanlarının genişletilmesi ve etkin korunmasının sağlanması amacıyla çalışmalarını yürüten Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı; Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü ortaklığında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği (UNDP Türkiye) uygulayıcı ortaklığıyla, Küresel Çevre Fonu (GEF) mali desteğiyle, "Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Koruma Alanları Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi"ni yürütmektedir.

Bu proje kapsamında Türkçe'ye çevrilen söz konusu Eylem Planlarının, ilgili türlerin ve habitatlarının korunması için, bilimsel çalışmalarla beraber uygulama çalışmalarının yapılması, gerekli önlemlerin bir an önce alınarak türlerin neslinin tükenmesini önlemek için her türlü işbirliğinin güçlendirilmesine katkıda bulunmasını dilerim.

Saygılarımla.

Ahmet ÖZYANIK
Kurum Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
AMAÇLAR	6
ÖNCELİKLER.....	7
YÜKÜMLÜLÜKLER.....	7
KOORDİNASYON YAPISI.....	9
EK.....	10

GİRİŞ

1. 1985-1995 periyodunda tehlike altındaki deniz türlerinin korunması, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi'nin ve bununla ilişkili protokollerin taraflarının öncelikli hedefleri arasında yer alır (Cenova Deklarasyonu, 1985).
2. Bu öncelikli hedefleri içeren Cenova Deklarasyonu kabul edildiğinde, Akdeniz keşiş foku ve deniz kaplumbağası Akdeniz'de yaşayan tehlike altındaki türlere örnek olarak bahsedilmiştir. Bu iki tür için eylem planları 1987 ve 1989'da kabul edilmiştir.
3. Ayrıca, günümüzde Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan bazı yunus ve balina popülasyonlarının tehlike altında olduğuna dair kesin kanıtlar bulunmaktadır. Bu nedenle, Akdeniz Eylem Planı içerisinde bu popülasyonların korunmasını arttıran önlemlerin dikkate alınması öncelikli olmalıdır.
4. Akdeniz'de yunus ve balina türlerinin biyolojisi, davranışı, dağılımı ve habitatları gibi birçok bilgi yetersizdir. Fakat popülasyonlardaki mevcut bozulma öylesine ilerlemiştir ki, 1989'da Sözleşme taraflarınca kabul edilen tedbirlilik ilkesi çizgisinde eylem planı daha fazla ertelenemez durumdadır. Mevcut bilgi, Akdeniz yunus ve balinalarının korunması için eylem planı hazırlamayı mümkün kılmaktadır. Daha fazla bilgi edinildiğinde, gerekli görüldüğü ölçüde bu planda düzenlemeler yapılacaktır.
5. Somut koruma önlemleri, bilimsel araştırma ve halkın bilgilendirilmesi kampanyalarının eşgüdümlü olduğu programlar yunus ve balina popülasyonlarının iyileşmesinde katkı ve devamlılık sağlayabilir.
6. Akdeniz Bölgesi'nde etkili ve kalıcı yunus ve balina koruması için mevcut programlar ve planlarla işbirliği gerekmektedir. Söz gelimi;
 - a. Uluslararası düzeyde: deniz ortamının korunmasına dair küresel sözleşmeler (özellikle 1973/78 MARPOL Sözleşmesi ve Atıkların ve Diğer Maddelerin Denize Boşaltılmasında Deniz Kirliliğinin Önlenmesine İlişkin Sözleşme Londra Sözleşmesi): Tehlike altındaki türler üzerine sözleşmeler [1984'te kabul edilen UNEP

Deniz Memelileri Koruma Küresel Eylem Planı, Yabani Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunması üzerine Bonn Sözleşmesi ve CITES (Washington Sözleşmesi)] ve balıkçılık yönetim planları.

Ayrıca, Uluslararası Balina Avcılığı Komisyonu (IWC) çalışma yapısı içerisinde gerçekleştirilen ilgili çalışmalar göz önüne alındığında, sözleşme tarafları Akdeniz Bölgesi'nin balina koruma alanı olarak ilan edilmesi için IWC'na başvuru gönderme konusunda mutabık kalmışlardır.

- b. Bölgesel düzeyde: bütün ilgili bölgesel sözleşmeler (özellikle FAO Akdeniz için Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (FAO/GFCM) ve Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (Bern Sözleşmesi).
 - c. Ulusal düzeyde: Akdeniz ülkeleri tarafından kabul edilen ya da kabul edilecek olan önlemler.
- 7. Yunus ve balinalar için en önemli tehditler :**
- a. Herhangi bir yunus ve balina bireyini avlama, kasti olarak öldürme veya taciz etme ya da bunlara teşebbüs etme;
 - b. Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi tarafından tanımlanan kirlilik;
 - c. Besin kaynaklarının azalması veya bozulması;
 - d. Balıkçı ağlarında tesadüfi yakalanmalar;
 - e. Diğer faktörlerden dolayı habitatların daralması ve bozulması.
- 8. Bu Akdeniz Bölgesi'ndeki Yunus ve Balinaları Koruma Eylem Planı hedeflerini, öncelikli eylemlerini ve eşgüdüm yapısını ana hatları ile belirtir. Bu farklı birleşenler birbirlerini takviye ederler ve en fazla başarı şansına sahip olmak için birlikte alınmak zorundadır.**

AMAÇLAR

9. Bu eylem planının amaçları:

- a. Sadece bu yönüne kısıtlı kalmamakla birlikte, beslenme, üreme ve yavrulama alanlarını içeren yunus ve balina habitatlarının korunması.
- b. Akdeniz Bölgesi yunus ve balina popülasyonlarının iyileştirilmesi ve korunması.

ÖNCELİKLER

10. Aşağıdaki genel öncelikler önerilmektedir:

- Kasıtlı öldürmelerin yasaklanması;
- Kirliliğin azaltılması ve engellenmesi;
- Balık ağlarına tesadüfi yakalanmaların önlenmesi;
- Balık stoklarının aşırı tüketiminin önlenmesi;
- Beslenme, üreme ve yavrulama alanlarının korunması;
- Yunus ve balinaların biyolojisi, davranışı, dağılımı ve habitatları ile ilgili izleme araştırma yapılması, veri toplanması ve paylaşımı;
- Genel halk ve balıkçılara yönelik eğitim faaliyetleri.

YÜKÜMLÜLÜKLER

11. Sözleşme tarafları yunus ve balinalar ve habitatlarını ulusal mevzuat ve kontrol altındaki faaliyetler kapsamında doğrudan ya da dolaylı olarak ortaya çıkan ani ya da birikim sonucunda oluşan etkilerden koruyarak yunus ve balinalara uygun bir koruma statüsü sağlamak için tüm gerekli önlemleri almalıdırlar.

Bu önlemler şunları içermelidir:

- Mevcut yasaların uygulanmasını sağlamanın yanında, yunus ve balinaların kasıtlı yakalanmasını yasaklama;
- Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balina koruma statüsü üzerine balıkçılığın olumsuz etkilerini önleyen balıkçılık politikalarını uyarlama;
- Hedef dışı avın azaltılması ve denizde kaybolan ve iskartaya çıkmış olan balıkçılık av araçlarının önlemesi amacıyla balıkçılık av araçlarında ve uygulamalarında düzenleme;
- Büyük ölçekli yüzer ağların kullanımını yasaklama;
- Balıkçılık av aracına kazayla yakalanmış her yunus ve balinanın güvenli bir şekilde serbest bırakılması;
- Akdeniz'in Kara Kökenli Kirletici Kaynaklara ve Faaliyetlere Karşı Korunması Protokolü'nün siyah ve gri listelerine dahil olan maddelere öncelik verilerek Akdeniz Bölgesi'nde zehirli madde boşaltımının aşamalı olarak azaltılmasına yönelik ulusal ve bölgesel stratejileri benimseme;
- Gemilerin sintine, balast sularının ve çöplerinin biriktirildiği liman toplama tesislerinin kurulması;
- Zarar vermeyen yöntemler kullanılarak bilimsel araştırma ve izlemenin aşağıda sıralanan amaçlar doğrultusunda geliştirilmesi:

- a- İlgilenilen popülasyonun mevsimsel hareketi, statüsü ve dinamiğini belirleme
- b- Çeşitli türler üzerine mevcut ve potansiyel tehditleri tanımlama
- c- Hedef dışı av olarak yakalamaları ve kıyıya vuran numunelerin bildirim için etkin bir sistemin oluşturulması ve ileriki çalışmalar için doku toplama ve kirlenici yükleri, mide içeriği, hastalık durumları ve herhangi bir fizyolojik ve anatomik anormalliklere özel önem verilmesi ile olası ölüm nedenlerinin ortaya çıkarılması amacıyla tam nekrozi uygulaması için kullanılabilir hale getirilen bilgilerden tam olarak faydalanma.

- Yunus ve balinaların beslenme, üreme ve yavrulama alanlarını içeren deniz koruma alanları ağının oluşturulması;
- Koruma önlemlerini destekleyen, gözlem ve kıyıya vurma bildirimleri için gönüllü gözlemci programlarının kurulmasını teşvik eden, kamu ve balıkçıların farkındalığını arttıracak genel kampanyalar geliştirme;
- Koruma statüsünün **“istenen düzeyde”** tutulabilmesi için, aşağıdaki koşullar sağlanmalıdır:
 - Popülasyon dinamiği verisinin Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinaların ekosistemin yaşayabilen birleşeni olarak kendilerini uzun süreçte devam ettirebileceklerini göstermesi.
 - Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinaların dağılımı, ne mevcut durumda azalmış, ne de uzun süreçte azalma ihtimalinin yüksek olmaması.
 - Uzun dönemde yunus ve balinaları barındıran yeterli habitatların Akdeniz Bölgesi'nde var olması ve öngörülebilir gelecekte var olacak olması.

12. Sözleşme tarafları bu eylem planında önerilen koruma önlemlerini uygulayacak ve yunus ve balinalar için istenen koruma statüsünü kazanmak ve sürdürmek için yakın işbirliği içerisinde olacaklardır.

KOORDİNASYON YAPISI

13. Eylem Planında öngörülen faaliyetlerin eşgüdümünün sağlanması gereklidir. Diğer ilgili gruplarla işbirliğinde Akdeniz Eylem Planı Özel Koruma Alanları/Bölgesel Faaliyet Merkezi (RAC/SPA) bu eşgüdüm için en uygun merkezdir.
14. Ana faaliyetleri şu şekilde olacaktır:
 - a. Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinaların koruma statüsü ile ilgili verileri toplamak ve değerlendirmek;
 - b. Bilgi alışverişi ve dağıtımı;
 - c. Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinalara ilişkin özel başlıklarda uzman toplantıları düzenlemek ve/veya desteklemek;
 - d. Yunus ve balinalar için deniz koruma alanlarının tanımlanmasına, seçilmesine ve kurulmasına katkıda bulunmak;
 - e. Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinaların korunması amacıyla sözleşme taraflarına zaman çizelgeleri ile bütçesini de içeren öneriler hazırlamak;
 - f. Bu alanda eğitimler düzenlemek.
15. Akdeniz Bölgesi'ndeki yunus ve balinaların koruma statüleri, Eylem Planı'nın içeriği ve uygulamaları her dört yılda bir gözden geçirilecektir .

EK

Akdeniz'deki Yunus ve Balinaların Korunması için Eylem Planı Uygulamaları Çerçevesinde Ek Hususlar

Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi' ve bununla ilişkili protokollerin yedinci olağan taraflar toplantısında belirlenen yükümlülüklerle mutabakata varıldığı üzere (Kahire, 8-11 Ekim 1991), 26-30 Eylül 1992'de Atina'da düzenlenen RAC/SPA Ulusal Odak Noktaları 2. Toplantısında Akdeniz'deki Yunus ve Balinaların Korunması için Eylem Planı uygulamaları için ek hususlar benimsenmiştir:

Sözleşme tarafları eylem planı gerekliliklerinin hangi aşamasında olduklarını değerlendirecekler, yunus ve balinaların korunması ile ilgili ulusal politikalarını belirleyecekler ve bir yıl içinde ulusal düzeyde uygulamalar için değerlendirme belgesi hazırlayarak bu belgeyi sekreteryaya iletceklerdir.

Ayrıca, sözleşme tarafları aşağıdaki eylemleri üstleneceklerdir:

MEVZUAT

Henüz yapılmadıysa, iki yıllık bir zaman içinde aşağıdaki konularda mevzuat hazırlama ve uygulama:

- Kasıtlı yunus ve balina yakalamaların yasaklanması;
- Bir veya birden fazla postadan oluşan toplamda 2,5 kilometreyi geçen yüzer ağı bulunduran ve kullanan teknelerin avcılığının yasaklanması;
- Ağların ve diğer balıkçılık av araçlarının denize çöp olarak bırakılmasını yasaklamak;
- Kazayla yakalanan yunus ve balinaların güvenli bir şekilde tekrar bırakılmasını sağlamak;

ve özellikle kirlilik, yunus ve balinalar üzerine önemli olumsuz etkileri olan balıkçılık uygulamaları ve yöntemleri olmak üzere diğer tehditlerini tanımlamak ve değerlendirmektir. Bu tehditler belirlendiğinde, mümkün olduğunca hızlı bu tehditlerin üstesinden gelebilecek en uygun mevzuatı hazırlamaktır.

YÖNETİM

Yunus ve balinaların korunması için gerekli yönetim ile ilgili olarak sözleşme taraflarının mutabık olduğu konular:

Balıkçılık politikası

- Yetkili kuruluştan **taleb edilmesi**, söz gelimi FAO'nun Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu, Akdeniz'deki yunus ve balinalar üzerine olumsuz balıkçılık etkilerini önleyecek politikalar geliştirmesi;

Koruma alanlarının oluşturulması

- **Teşvik edilmesi**, RAC/SPA ve diğer ilgili gruplarla ile işbirliği içerisinde yunus ve balinaların yaşadığı alanları kapsayan deniz koruma alanları ağı oluşturulması;

Araştırma

- Yunus ve balinaların biyolojilerini ve statülerini değerlendirecek şekilde araştırmaların **geliştirilmesi**, potansiyel tehditlerin tanımlanması ve bu tehditlerin üstesinden gelen uygun alternatif balıkçılık yöntemlerinin ve diğer uygulamaların geliştirilmesi;

Teknik kapasite

- Uygun kuruluşlarla işbirliği içerisinde, konu uzmanı (eğitim) alanında, mali ve teknik konularda ülkelerin kapasitesinin **güçlendirilmesi**;

Farkındalık/eğitim tanıtımı

- Deniz Memelileri Eylem Planı (UNEP-OCA/PAC) ile birlikte "hedef" halk arasında farkındalık oluşturmak ve bilgi aktarmak için ayrı ayrı ya da RAC/SPA çatısı altında belgeler **hazırlanması** ve dağıtılmasının sağlanması.

UZMANLAR GRUBU

Yukarıdaki önerilerin uygulamalarına yardımcı olmak amacı ile, gerektiğinde RAC/SPA aşağıdaki kurum ve kuruluşların temsilcilerinin de katılacağı Akdeniz ülkelerinden özel amaçlı geçici uzmanlar grubu oluşturmalıdır:

- RAC/SPA
- Bonn Sözleşmesi
- Bern Sözleşmesi
- Uluslararası Denizcilik Örgütü
- Avrupa Birliği Komisyonu
- Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM, FAO)
- Akdeniz Bilimsel Araştırma Uluslararası Komisyonu
- RAMOGE
- Bu alanda etkin STK'lar

Uzmanlar grubunun rolü Akdeniz'deki Yunus ve Balinaların Korunması için Akdeniz Eylem Planı uygulamalarının etkisini inceleyerek RAC/SPA için özel bilimsel tavsiyeler sağlamaktır.

Özel Koruma Alanları Bölgesel Faaliyet Merkezi (RAC/SPA)

Boulevard du Leader Yasser Arafat

B.P.337 - 1080 Tunis CEDEX - TUNUSIA

Tel: ++(216) 71206 649 Faks: ++(216) 71 206 485

e-posta: car-asp@rac-spa.org

www.rac-spa.org

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı

Alparslan Türkeş Cad. 31. Sok. 10 Nolu Hizmet Binası 06510

Beştepe/Yenimahalle/Ankara

Tel: 0 (312) 222 12 34 Faks: 0 (312) 222 26 61 www.ozelcevre.gov.tr

www.dka.gov.tr

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

Birlik Mahallesi 2. Cadde No. 11 06610 Çankaya/Ankara

Tel: 0 (312) 454 11 00 Faks: 0 (312) 496 14 63

www.undp.org.tr

